

najbolje stori, ako jih s prsti pomečka. Imamo sicer za pokončavanje drevesnih uši še druga sredstva, a najhitreje in najzanesliveje je, ako jih pomečkamo. Prsti res postanejo zeleni, a se prav lahko umijejo.

Kdor hoče okulovati na živi pop, t. j. da mu bode še letos mladika pognala, prični sredi t. m. Očesa se dobe iz letošnjih poganjkov. Navadno se dobe na vsaki mladiki tri ali štiri dobra očesa in sicer vedno v sredi mladike. Spodnji trije in zgornji niso zadosti razviti. Kdor pa misli na speče oko, t. j. da se bode oko letos samo zaraslo, a pognalo še le pomladi, ta naj pa počaka do družega meseca. Rana pri okulovanji se samo zaveže, a nič ne zamaže. **A. Likozar.**

Avstrijsko šolstvo v l. 1890. s posebnim ozirom na Kranjsko.

(Dalje.)

Iz 42 privatnih mešanih ljudskih šol jih je bilo polovica nemško-poljskih, 6 nemško-slovenskih, 5 nemško-čeških, 3 nemško-laške, 2 laško-hrvaški, po 1 nemško-slovensko-laška, nemško-poljsko-rusinsko-rumunska in poljsko-rusinska.

Izmed 561 mešanih občnih ljudskih šol sploh jih je bilo 218 nemško-slovenskih, 139 poljsko-rusinskih, 50 nemško-poljskih, 49 nemško-čeških, po 22 nemško-rusinskih in nemško-rumunskih, 21 srbsko-hrvaško-laških, 13 nemško-poljsko-rusinsko-rumunskih, 6 slovensko-laških, po 4 nemško-laške, nemško-poljsko-rusinske in rusinsko-rumunske, po 3 nemško-rusinsko-rumunske in nemško-slovensko-laške, 1 rumunsko-madžarska.

Nemci, Čehi in Italijani imajo relativno več šol, kakor bi jih morali imeti po absolutnem številu svojega prebivalstva; nasprotno imajo pa Rusini, Hrvatje in Srbi, Rumuni in Madjari, posebno pa Slovenci in Poljaki v razmerji s številom stanovništva dotične narodnosti premalo šol.

Da se pa šolske razmere na korist slovanskemu življu vendarle boljšajo in da so bile svoje dni še slabše, bōdi razvidno iz sledeče tabele.

Leto	Absolutno število ljud. šol				Relativno število ljud. šol			
	nemških	slovenskih	laških	mešanih	nemških	slovenskih	laških	mešanih
1828	5517	3008	620	1930	49·8	27·2	5·6	17·4
1830	5641	2858	633	2055	50·4	25·2	5·7	18·4
1835	5739	3886	674	1263	49·7	33·3	5·8	10·9
1840	5817	4072	744	1308	48·7	34·1	6·2	11·0
1846	5869	3842	920	2074	46·2	30·2	7·2	16·3
1850	5918	4372	916	1754	45·7	33·7	7·1	13·5
1855	6290	3982	898	2436	46·2	29·3	6·6	17·9
1859	6172	3940	889	2934	44·3	38·3	6·3	21·0
1865	6203	4535	933	3097	42·0	30·7	6·4	21·0

Od l. 1828, to je od one dobe, odkar so jeli izhajati redni popisi ljudskih šol, do l. 1890. je palo število nemških šol za dobrih 7°/_o, število laških za 1°/_o, število mešanih za 14°/_o, število slovanskih šol je pa narastlo za 17°/_o.

Število nemških šol je dosledno padalo, število slovanskih se je pa dosledno vekušalo. Drugače je pa z laškimi in mešanimi šolami, ktere so v prvi polovici opisane dōbe dosledno rastle, v drugi pa dosledno padale.

Padanje nemških šol ima svoj uzrok v tem, da so se prvotno mešane šole, katerih je bilo v prvih letih opisane dobe toliko, morale polagoma umakniti šolam z jednim samim, večinoma slovanskim jezikom.

Kako je z ljudskimi šolami po posameznih kranjskih glavarstvih gledé poučnega jezika?

Tri glavarstva (Kamnik, Litija in Postojina) imajo izključljivo slovenske šole; jedno (Radovljica) samo slovenske razun jedne (v Beli Peči); štiri (Črnomelj, Krško, Ljubljanska okolica in Logatec) same slovenske razun dveh; Kranj razun treh, Novo Mesto razun petih; v Ljubljani prevladujejo dvojezične, v Kočevji nemške šole.

Ako jemljemo samo javne šole v pošteve je bilo l. 1871. nemških 6040 ali 43·7°/_o, slovanskih 5495 ali 39·8°/_o, laških 1007 ali 7·3°/_o, drugih 25 ali 0·2°/_o, mešanih 1248 ali 9·0°/_o; l. 1880.: nemških 6678 ali 42·9°/_o, slovanskih 6789 ali 43·6°/_o, laških 884 ali 5·7°/_o, drugih 29 ali 0·2°/_o in mešanih 1187 ali 7·6°/_o; 1890. leta pa: nemških 7251 ali 41·2°/_o, slovanskih 8932 ali 51·7°/_o, laških 823 ali 4·7°/_o, drugih 94 ali 0·5°/_o in mešanih 519 ali 2·9°/_o.

Po § 311 nekdanje politične šolske ustave je bilo za to skrbjeno, da je mladina, ki je završila občno ljudsko šolo v ponavljalnih in nadaljevalnih tečajih, ponavljala in deloma tudi popolnjevala to, česar se je v ljudski šoli priučila. Te tečaje je bilo treba obiskovati do končanega 15. leta po deželi, do 18. po mestih, ako učenci niso prestopili v kak višji zavod. — Državni zakon za ljudske šole je razveljavil te določbe in v obče osnoval osemletno šolsko dobo. Kjer je pa po § 75. š. zak. obveljala še krajša doba, vpeljale so se ponavljalne in nadaljevalne šole z dve- do triletno dobo, v podobi večernih ali pa nedeljskih, ali tudi deloma večernih, deloma nedeljskih tečajev. Med kronovine te vrste spada tudi Kranjska; poleg nje pa še Primorska, Tirolska s Predarlško, Galicija, Bukovina in Dalmacija. V omenjenih kronovinah je bilo 1890. leta 4753 ponavljalnih in nadaljevalnih šol, in sicer 276 na Kranjskem, 270 na Primorskem, 720 na Tirolskem s Predarlško, 3269 v Galiciji, 65 v Bukovini, 153 v Dalmaciji. Šolska doba je trajala pri večini, namreč pri 2144 ponavljalnicah nad 30 tednov, pri 973 šolah skoz celo leto, pri 1479 skoz pol leta, pri 157 le po nekoliko mesecev. — Od kranjskih šol so bile skoro vse polletne, od

primorskih večina celoletne; tirolske in predarlske so bile večinoma polletne, gališke, bukovinske in dalmatinske pa zelo raznovrstne. — Relativno največ ponavljalnih šol je imela Kranjska, kjer je imelo 98·6⁰/₀ javnih šol ponavljalne tečaje, v Galiciji 94·7⁰/₀, v Primorski dve tretjini, v Tirolski s Predarlsko in v Dalmaciji polovica, v Bukovini le 22·8⁰/₀.

Posebne vrste nepopolne šole so še ekspozitne, šole za silo in ekskurendne šole, osnovane ondi, kjer je zaradi posebnih krajevnih razmer nanesla potreba. Da so nastale že v primeroma zgodnjem času, je dognano, vendar se niso posebej beležile in v zaznamkih večinoma v ničemur ločile od navadnih šol. Šele zadnji natančni popis je napravil za nje posebno rubriko. Leta 1890. se je naštelo 268 ekspozitur, 233 šol za silo in 53 ekskurendnih šol. Ekspozitur ima 80 Tirolska s Predarlsko, 79 Galicija, 62 Češka, 10 Primorska, 9 Bukovina, 8 Štajerska, 7 Nižja Avstrija, 5 Koroška, 4 Moravska, 3 Slezija, 1 Dalmacija. — Zasilnih šol ima: 104 Galicija, 54 Primorska, 27 Dalmacija, 25 Tirolska s Predarlsko, 20 Kranjska, 2 Solnograška, Ekskurendnih šol je: 22 na Češkem, 7 na Primorskem, 6 v Sleziji, po 4 v Moravski in Galiciji, 3 v Štajarski, po 2 v Solnograški, Koroški in Tirolski, 1 v Kranjski. Na Kranjskem imajo šole za silo: Rove, Skaručina, Spitalič in Češnjice v kamniškem; Reichenau, Črni Potok, Gora in Trava v kočevskem; Bukovščica in Kokra v kranjskem; Sv. Duh v krškem; Janče, Javorje, Štanga in Sava v litijskem; Sv. Katarina in Golo v ljubljanski okolici; Soteska v novomeškem; Harije v postojnskem; Koprivnik v radovljiškem okraji.

Mimo ekskurendnih šol, ekspozitur in zasilnih šol nam je govoriti tudi o vsoprednicah. Kjer je bilo število učencev na jedni šoli ali za jeden razred previsoko, sta se šola, oziroma razred po možnosti delila v dva in več oddelkov; osnovala so se vsoprednice. Od 17.619 javnih občnih ljudskih šol je imelo v Avstriji 1890. leta 1074 šol 2678 vsoprednic in sicer relativno veliko več po mestih in trgih, kakor po deželi.

Le na Kranjskem, v Bukovini in Dalmaciji po deželi ni bilo nič šol z vsoprednicami, v obče pa največ na Češkem, v Nižji Avstriji in Galiciji in najmanj v Dalmaciji.

Privatne ljudske šole Kranjske so: tovarniški šoli v Medvodah in Vevčah, dr. Waldherjeva, Huthova in Rehnova v Ljubljani, šoli nemškega „Schulvereina“ v Ljubljani in na Mavrlu, šola šolskih sestra v Repnjah; redovniške šole: uršulinski, deške in dekliske sirotišnice v Ljubljani, šolskih sestra de Notre Dame v Trnovem, uršulinski v Škofji Loki, frančiškanska v Novem Mestu in šolskih sestra de Notre Dame v Šmihelu, končno bivša evangelijska šola v Ljubljani.

Od vsacih 100 privatnih ljudskih šol vzdržujejo po 2 tovarne in obrtna podjetja, skoro 15 drugi zasebniki, skoro 13 društva, 5 ustanove, 26 katoliški redi in zavodi, skoro 22 evangelijske verske občine, 1 grško iztočne občine, 11 židovske, 1 druge verske občine, 3 drugi faktorji sploh.

Ukovina, zdaj za javne ljudske šole povsod zakonito urejena, je bila še leta 1870/1. predmet šolskemu popisovanju v obče, je prišla pri zadnjem popisovanju v poštev le pri privatnih ljudskih šolah. Dognal se je pa skupni znesek in število ukovine prostih učencev in učenk.

Po prvotnih šolskih zakonih je bila ukovina vpeljana tudi za javne ljudske šole in sicer kot del dohodkov učnega osobja. Državni zakon za ljudske šole je pa (§ 64) prepustil rešitev vprašanja zaradi ukovine deželnim zastopom. Ti so pa ukovino ali popolnoma odpravili, ali pozneje z davki nadomestili ali v večji in manjši meri ohranili.

Sedanje razmere so sledeče:

Na Tirolskem je 955 ljudskih šol brez ukovine, ostale imajo pa zelo različno od 20 kr. do 7 gld. 93 kr. Takoj leta 1871. je bila ukovina odpravljena v Galiciji in Bukovini, leto pozneje v Dalmaciji. Nižja Avstrija, Zgornja Avstrija, Solnograško, Štajerska, Kranjska in Primorska so ukovino opustile, naknadno pa spremenile v šolske doklade; primanjkljaje pokrivajo tu okrajni, deželni in normalni šolski zakladi. Izjemno stališče zavzema le Ljubljana, ktera ima pravico za pokritje stvarnih izdatkov za mestne ljudske šole pobirati ukovino. Ta ukovina pa nikakor ne zadostuje, ker se prvotno merilo ne sme prekoračiti. Pač se mora pa večini šolske dece zaradi siromašnosti ukovina popolnoma prezreti ali pa vsaj znižati. — V manjši meri obstoji ukovina tudi še v Koroški in Predarlški, namreč za meščanske šole. — Češka, Moravska in Šlezija se drže dosledno prvotnih naredeb glede ukovine. — Državne ljudske šole pobirajo redno ukovino. **E. Lah.**

(Daje prih.)

Ukazi in odredbe šolskih oblastev.

Z. 1223

L. Sch. R. Für das Jahr 1894 gelangen die vom gewesenen Professor und Weltpriester Franz Metelko gestifteten sechs Geldprämien für Landeschullehrer in Krain im derzeitigen Betrage von je zweiundvierzig (42) Gulden, sowie die aus dem Vermögen des aufgelösten Gartenbauvereines errichteten drei Geldprämien für Volksschullehrer im derzeitigen Betrage von je siebenunddreissig (37) Gulden 80 Kreuzern hiemit zur Ausschreibung.

Anspruch auf die erstere Stiftung haben jene Landeschullehrer in Krain, welche sich nach Ausspruch der vorgesetzten Schulbehörden

Od vsacih 100 privatnih ljudskih šol vzdržujejo po 2 tovarne in obrtna podjetja, skoro 15 drugi zasebniki, skoro 13 društva, 5 ustanove, 26 katoliški redi in zavodi, skoro 22 evangelijske verske občine, 1 grško iztočne občine, 11 židovske, 1 druge verske občine, 3 drugi faktorji sploh.

Ukovina, zdaj za javne ljudske šole povsod zakonito urejena, je bila še leta 1870/1. predmet šolskemu popisovanju v obče, je prišla pri zadnjem popisovanju v poštev le pri privatnih ljudskih šolah. Dognal se je pa skupni znesek in število ukovine prostih učencev in učenk.

Po prvotnih šolskih zakonih je bila ukovina vpeljana tudi za javne ljudske šole in sicer kot del dohodkov učnega osebja. Državni zakon za ljudske šole je pa (§ 64) prepustil rešitev vprašanja zaradi ukovine deželnim zastopom. Ti so pa ukovino ali popolnoma odpravili, ali pozneje z davki nadomestili ali v večji in manjši meri ohranili.

Sedanje razmere so sledeče:

Na Tirolskem je 955 ljudskih šol brez ukovine, ostale imajo pa zelo različno od 20 kr. do 7 gld. 93 kr. Takoj leta 1871. je bila ukovina odpravljena v Galiciji in Bukovini, leto pozneje v Dalmaciji. Nižja Avstrija, Zgornja Avstrija, Solnograško, Štajerska, Kranjska in Primorska so ukovino opustile, naknadno pa spremenile v šolske doklade; primanjkljaje pokrivajo tu okrajni, deželni in normalni šolski zakladi. Izjemno stališče zavzema le Ljubljana, ktera ima pravico za pokritje stvarnih izdatkov za mestne ljudske šole pobirati ukovino. Ta ukovina pa nikakor ne zadostuje, ker se prvotno merilo ne sme prekoračiti. Pač se mora pa večini šolske dece zaradi siromašnosti ukovina popolnoma prezreti ali pa vsaj znižati. — V manjši meri obstoji ukovina tudi še v Koroški in Predarlški, namreč za meščanske šole. — Češka, Moravska in Šlezija se drže dosledno prvotnih naredeb glede ukovine. — Državne ljudske šole pobirajo redno ukovino. **E. Lah.**

(Daje prih.)

Ukazi in odredbe šolskih oblastev.

Z. 1223

L. Sch. R. Für das Jahr 1894 gelangen die vom gewesenen Professor und Weltpriester Franz Metelko gestifteten sechs Geldprämien für Landeschullehrer in Krain im derzeitigen Betrage von je zweiundvierzig (42) Gulden, sowie die aus dem Vermögen des aufgelösten Gartenbauvereines errichteten drei Geldprämien für Volksschullehrer im derzeitigen Betrage von je siebenunddreissig (37) Gulden 80 Kreuzern hiemit zur Ausschreibung.

Anspruch auf die erstere Stiftung haben jene Landeschullehrer in Krain, welche sich nach Ausspruch der vorgesetzten Schulbehörden

durch Sittlichkeit, Berufseifer, sorgfältige Pflege der slovenischen Sprache und durch Veredelung von Obstbäumen auszeichnen; auf die letztere Stiftung aber jene, welche sich die Pflege der Schulgärten und den Unterricht im Gemüsebaue und in der Obstbaumzucht besonders angelegen sein lassen.

Bewerber um eine dieser Prämien haben ihre diesfälligen gehörig belegten Gesuche bis zum 31. Juni 1894 im Wege des vorgesetzten Bezirksschulrathes zu überreichen.

K. k. Landesschulrath für Krain. Laibach, am 12. Mai 1894.

Für den k. k. Landespräsidenten:

A. Schemerl.

L i s t e k.

Šola in svet.

Iz zapiskov starega učitelja. — Spisal E. Gangl.

(Konec.)

Učitelj — kot zrel mož — pozná svet, mora ga poznati. Saj je on posrednik med njim in med onim v šoli, da oba prav združi in drugega v drugega privede. On ga torej pozná: njega zavist, nevoščljivost, nepravilnost, krivično in nekrivično uboštvo, sovraštvo, propast človeških src, smrt človeških značajev, slavohlepe, prodajanje prepričanj in vso to dolgo vrsto zvestih podanikov zlega kraljestva pozná. A njega okó tú in tam vendar tudi obvisi na kakem cvetu, katerega še ni poparila ostra sapa nečloveškega življenja. A malo je takega cvetja, malo.

S takim znanjem obložen stoji pred dečo. Vánj se upirajo oči — vse željno pričakuje njega besede. V njem pa se morda za hip vzbudi želja po maščevanju, katerega zaslužio tisti, katerim je učitelj le nekaj stroj, kateremu bodi dovolj toliko, da ne pogine, a ki zna in delaj vse, kar nòsi njim sad. In tak stroj ima v tem hipu njih usodo v svojih rokah — saj so tú otroci tistih ljudi! Zadostovalo bi nekaj besed danes, nekaj jutri — in ta krivica bi bila maščevana, strahovito maščevana! Iz šole bi vrel vročekrvni ljudje ter klicali med svet: „Morituri vos salutant! — Odmrli smo človeštvu, sovraštvo do njega nam napenja sleharno žilico. Saj smo čuli, da leži zlobni duh nad to druhaljo, ki hodi pod solncem!“ — Resnično: Mrtveci vas pozdravljajo! — Ali tedaj bi drevilo ljudstvo pred učitelja, padalo bi pred njim na kolena, zasipavalo ga z zlatom in prosilo, naj otme te zblaznele ljudi. — In to bi bil dan njega žalostne zmage!

Toda — ne! Takega maščevanja ne vzmore, drugače se osveti.

Ljudi sodimo po njih značajih. Vse njegovo početje izvira neposredno iz značaja: povsod se jasno kaže njegovo mišljenje. Brez strahu dela takó, kakor mu veleva notranji čut. Kakor mu je čvrst značaj, takó čvrsto in nepristransko je njega delovanje. Jadini zmoter mu je, resnici ugliediti pot, zakaj v resnici se kaže človek človeku, v resnici stopaj svet pred oči, da bodeš v resnici spoznal, kaj in kakšen je človek in svet! Značajen mož ne skriva svojega življenja pod krinko, čvrst, neomajen stoji, bodisi da ga vse ostavi, bodisi da mu je pretrpeti najhujše zlo: v značajih ponosen, vzoren v življenji!

Kdo vzgaja značaje? — Učitelj!

Z zavestjo, da seje on na zemeljski tlak tisto cvetje, katerega še ni poparila ostra sapa nečloveškega življenja, stopa med svetom, in navdaja ga čut, da se število blagih ljudi vedno veča in da je on tisti, kateri dviga človeštvo vedno bolj in bolj. In tako vzgojeni človek ne zabi svojega dobrotnika, najsi uživa obilo dobrot v poznejšem življenji in